

Diskussion

Olle Ferm & Janken Myrdal

Kommentar till Helena Edgren

I *Finskt Museum* 2004 har docent Helena Edgren publicerat en innehållsrik anmälan av boken *Bengt Jönsson (Oxenstierna) och hans värld* (red. O. Ferm & S. Nyström), där undertecknade Olle Ferm och Janken Myrdal är huvudförfattare i den meningen att vi svarar för de mest omfattande avsnitten. Det är inte vår avsikt att gå i detaljerat svaromål på den kritik Edgren framför utan bara göra några påpekanden som inte alltid har beaktats.

Diskussionen rör en handskrift i Kungliga Biblioteket i Stockholm. För gamla handskrifter är det brukligt – för så vitt man inte vet var de en gång tillkommit – att namnge dem efter den plats där de återfunnits i modern tid eller den institution där den förvaras. Den aktuella handskriften förvarades i gymnasiebiblioteket Kalmar, därav den ibland förekommande beteckningen *Kalmar-handskriften*, men överfördes sedan till Kungliga biblioteket, varför den också har kallat *Codex Holmiensis B 172*. Den finske etnologen Kuusta Vilkuna hävdade att handskriften var tillkommen i Åbo, Finland, varför han helt sonika döpte om den till *Codex Aboensis*. På så hypotetiska grunder som Vilkuna tog spjärn emot brukar man inte döpa om kända handskrifter.

Vår diskussion om handskriften rör i huvudsak det lagmaterial som den innehåller (Magnus Erikssons landslag, samme konungs gårdsrätt och Upplandslagens kyrkobalk) och framför allt det bildmaterial som är knutet till dessa texter. Vi anser att det mesta talar för att den är tillkommen i den västra rikshalvan, inte i den östra, och att beställaren var Bengt Jönsson (Oxenstierna)

Fakta i målet är följande: det enda vissa, innan någon visar på motsatsen, är att skrivaren av handskriften, som också svarat för åtminstone några av bilderna, var verksam i Stockholmsområdet 1423–1436. Det vi vet av bevarade daterade diplom. Inget visar att han någonsin varit i Finland.

Inom ramen för vårt projekt kring Bengt Jönsson kunde P-A Wiktorsson visa att samme skrivare stått för en annan stor insats: den äldsta bevarade handskriften av Heliga Birgittas uppenbarelser på fornsvenska. Det är ställt utom allt tvivel att den handskriften är utförd för Bengt Jönssons räkning.

I övrigt vill vi påpeka följande:

1. Den etnografiska Vilkuna en gång anförde till stöd för sin hypotes om att handskriften tillkommit i Finland visar sig vid närmare prövning inte stödja hans hypotes. Inget etnografiskt inlägg är otvetydigt och enbart finsk. Ett stort problem med Vilkunas ansats är av metodologisk art, vilket man tycks bortse från. Han utgår nämligen från 1800-talets kulturgränser och drar dem utan vidare betänkligheter tillbaka till 1400-talet.

Framför allt har Vilkuna tagit fasta på förekomsten av rankbågselen, men det finns belägg på denna typ också från östra Mellansverige under senmedeltid och tidig nyare tid. Rankbågselen hade på 1800-talet en utbredning över Ryssland, Baltikum, Finland och

nordligaste Sverige, men kan således ha haft en större utbredning dessförinnan. Även andra kulturhistoriska företeelser har varit föränderliga över tid. Det etnologiska källmaterialet skall därför användas i första hand för den tid det redovisar, nämligen 1800-talet.

2. Pergamentsomslagen från det medeltida Sverige (inklusive nuv. Finland) kommer från olika delar av det dåvarande svenska riket. De användes efter reformationen som omslag till kronans kamerala handlingar. Omslagens geografiska proveniens har inget samband med den kamerala handlingens proveniens. En räkenskap för Ångermanland kan ha ett pergamentsomslag från Växjö, Skara eller Åbo. De kamerala handlingarna i Finska riksarkivet rör Finland, men omslagen har i många fall inget med Finland att göra. Det måste avgöras från fall till fall. Ett exempel: när Sven Helander undersökte liturgin i ärkestiftet under medeltiden, använde han sig bl.a. av omslag från Finska riksarkivet.

3. Gårdsrätten gällde inte bara på kronans slott och borgar utan också på stormännens (inklusive biskoparnas) sätesgårdar. Se (Svensk) Historisk tidskrift 1983. Att gårdsrätten ingår i den aktuella handskriften är inget stöd för att den haft med Åbo slott att göra.

